

Posudek vedoucího bakalářské diplomové práce:

Jan BRYCHTA, *Vývoj rodiny v sociokulturním kontextu českých zemí od pol. 16. st. po současnost*, FHS UK 2012, stran 60.

Svůj posudek na předloženou práci koncipuji netradičně tak, že jako jeho součást nabízím i text mého negativního posudku na první verzi této práce z ledna tohoto roku. Postupuji tak proto, že nynější novou podobu práce Jana Brychty hodnotím i podle toho, jakým způsobem její autor zareagoval na mé připomínky z ledna 2012. V tomto předcházejícím posudku jsem již uvedl podrobnější charakteristiku předkládané práce. Na tomto místě tak jen dodávám, že Jan Brychta vzal v potaz některé z mých připomínek. Uznávám, že je dost složité, chtít rodinnou kroniku, která se týká vesměs jedinečných událostí, nějakým způsobem vztahnout k širšímu kontextu českých agrárních dějin a dějin rodiny. Autor se této úlohy ujal a své postupy v této verzi určitou měrou vylepšil (např. více vychází z odborné literatury – Chocholáč, Procházka). Avšak také vůči této nové verzi práce lze vyslovovat připomínky a klást otázky. Některé z nich uvádím: Autor však ponechal beze změny pasáže, které se týkají výzkumu paměti v současné rodině, vůči nimž byly v mém předcházejícím posudku také vysloveny výtky.

- (1.) Již samotné úvodní vymezení pojmu rodiny (a. 6) by zasluhovalo upřesnění. Jednak, co v něm znamená vlastně ono: „tehdy“, „tehdejší“? Vhodné by zde přesnější chronologické vymezení. Jednak klást proti sobě „princip místa“ a „příbuzenství“ je, uznávám do určité míry adekvátním vystižením rozlišení mezi tradiční a moderní rodinou. Otázkou však je, nakolik vystihuje opravdu povahu věci, nebo je spíše výsledkem našich možností o rodině v tradiční společnosti vypovídat, kteréžto možnosti jsou dány povahou pramenů.
- (2.) Byl bych opatrný na formulace, jako že „rodina preferovala“ určitý věk, v němž se nový hospodář ujímá gruntu (s. 22). Ze studií k agrárním dějinám plyne, že do tohoto rozhodování mohla významně zasahovat vrchnost (např. Kamil KROFTA, *Dějiny selského stavu*, Praha 1949). Nejsou v dokumentech, na něž rodinná kronika odkazuje, po něčem takovém stopy?
- (3.) Práci chválím za snahu porovnat zprávy z rozebíraného pramene se závěry Chocholáčovy práce o penězích v selském hospodářství. Autor má pravdu (s. 22-23), že je těžké tato vesměs jednotlivá data, na jejichž základě chce pro grunt sledovaného rodu propočítávat „ideální dobu splácení“, nějak šířeji porovnat a kontextualizovat. K úvaze bych snad jen dal studie Františka Hrubého či Josefa Tlapáka, které se mj. zabývají i problémem, jak se v době mezi 16.-19. stoletím proměňovala schopnost selských statků splácet „vejrunky“ a jak se měnila během těchto staletí reálná ekonomická hodnota „vejrunků“.
- (4.) Na s. 21 se Johnu Hajnalovi stále, jako v předchozí verzi práce, připisuje „český původ“. Odkud autor má tuto informaci? Pokud vím, Hajnal se hlásil k původu maďarskému.
- (5.) Vůči práci lze zároveň vznést stále ještě některé formální připomínky. Kupříkladu seznam literatury neodpovídá běžnému způsobu jeho sestavení (s. 51-52) a u citovaných pramenů opět není jasné, zda je autor měl vskutku reálně k dispozici, nebo zda je cituje jen skrze jinou (sekundární) literaturu (s. 52). Platilo-li by to druhé, musely by být prameny uváděny v práci jinak. Dále na s. 21 a 52 je citována Hajnalova studie, avšak bez místa vydání. To není náhoda. Studie totiž vyšla prvotně jako součást sborníku: John HAJNAL, *European marriage patterns in perspective*, in: D. V. Glass – D. E. C. Eversley (eds.), *Population in History. Essays in Historical Demography*, London 1965, s. 104-143. Nevylučuji, že je dnes dostupná v elektronické podobě na internetu, avšak to by mělo kdyžtak být v poznámkovém aparátu uvedeno.

Vzhledem k tomu, že autor překládanou práci upravil podle některých mých připomínek z posudku na její první verzi, avšak některé chyby neodstranil, *doporučuji práci v této nové verzi k obhájení*. Navrhuji ji však hodnotit jen jako *dobrou*.

Jan Horský

V Praze 7. října 2012

* * *

Příloha:

Text mého posudku na první verzi předkládané práce:

Jan BRYCHTA, *Vývoj rodiny v sociokulturním kontextu českých zemí od pol. 16. st. po současnost*, FHS UK 2012, stran 61.

Úvodem svého posudku musím sdělit, že práci jsem *fakticky nevedl*. Její autor mne kontaktoval za účelem jejího zadání (viz

níže) a od té doby se ani jednou nedostavil na konzultace a nepředkládal mi ani částí této práce k průběžnému posuzování, ani mi nesdělil, že se chystá práci odevzdat, natož aby mi ji před odevzdáním poskytl k pročení.

Předkládanou práci považuji v této podobě za *neobhajitelnou*. Důvody, které k tomu mám, vyplývají z následného textu:

- (1.) Samotné téma práce je zajímavé. Autor s ním přišel z velké části sám a kdyby je badatelsky vskutku naplnil, jednalo by se zajiště o práci hodnotnou. Pokusit se zařadit zprávy z rodové kroniky do širšího kontextu socio-kulturního a demografického vývoje společnosti a pokusit se konfrontovat tuto psanou „historii“ rodu s aktuálně živou „pamětí“ jeho nynějších členů je zcela legitimním badatelským problémem. Již proto, že tento badatelský problém zformuloval autor práce sám, věřím, že pokud se rozhodne předkládanou práci přepracovat (resp. spíše *dopracovat*, po formální a analytické stránce vskutku *dokončit*), tj. vlastně opravdu provést, může odevzdat zdařilou studii.
- (2.) Práce v odevzdané podobě však má zásadní *formální nedostatky*. Předně (2a) v práci zcela *absentuje poznámkový* (odkazový) *aparát*. Není odkazováno ani na použitou literaturu, ani na příslušná místa používaných pramenů. Autor tak místy nechává až vzniknout dojmů, že vlastně některé prameny, na něž odkazuje, zná jen skrze svůj hlavní pramen, tj. rodovou kroniku. Stran této rodové kroniky je pak zcela zásadním problémem, že se čtenář práce (alespoň ze seznamu pramenů, s. 60-61) *nedozví*, kde je tento pramen uchovávan (v nějakém z uvedených archivů? Nebo snad vyšel tiskem?). Práce, která neodkazuje na konkrétní místa užívaných textů (ať již pramen, ať sekundární literatury) ztrácí jeden z podstatných rysů odbornosti (či vědeckosti), totiž *kontrolovatelnost badatelských postupů*. Čtenář (vedoucí práce, oponent, každý další, kdo bude práci číst) nemá šanci ověřit, zda jsou prameny čteny a interpretovány adekvátním způsobem. Nadto práce, která necituje přebírání jednotlivých názorů z používané odborné literatury (byť ji uvádí v závěrečném seznamu literatury) se v některých pasážích pohybuje až na hranici plagiace (což, věřím, nebylo autorovým úmyslem). Značným formálním nedostatkem (2b) je i povaha závěrečného seznamu použité literatury (s. 59-60). Není seřazen abecedně, není v něm drženo jednotné pravidlo uvádění jednotlivých položek (někdy je, jinde není křestní jméno citovaných autorů) a konečně obsahuje i jeden text, který nikdy jako literatura tiskem nevyšel.
- (3.) Výhrady musím vyslovit také vůči vlastní analytické rovině práce. Jednak (3a) práce je na mnoha místech vlastně jen kladením výpisků z pramene a z literatury za sebou. Jednak (3b) badatelský záměr – vřadit dějiny rodu Brychtů od poloviny 16. stol. po dnešek – do jednotlivých dobových kontextů *není naplněn* (ukazuje to i velmi strohý text „Závěru“ na s. 58-59). Například přechod rodu z vesnického prostředí do města kolem roku 1800 by bylo možné vyhodnotit s ohledem na to, jak četný takový sociální vzestup (byl-li to ovšem v této době vlastně vzestup, což by rovněž zasluhovalo hlubší analýzu) tehdy byl? To, že rod drží po staletí jeden grunt by rovněž stálo za to vtáhnout do diskuse o pohybu selské zákupní držby (např. Vladimír PROCHÁZKA, *Česká poddanská nemovitost...*; Josef PEKAŘ, *Kniha o Kosti*, díl II.). Výhrady lze vyslovit ale i vůči dílčím analýzám. Kupříkladu (3c) na s. 9-10 se autor vyslovuje o dětské úmrtnosti. Na základě zápisů z rodové kroniky (vzniklých patrně využitím gruntovních knih) usuzuje, že všechny děti z prvního známého manželského páru rodu Brychtů se dožily dospělosti, a dává to do kontrastu s tehdejší vysokou mírou kojenecké a dětské úmrtnosti. Avšak bez možnosti *vyhodnotit matriky křtů a matriky pohřbů* metodou tzv. *rekonstrukce rodiny* nemáme možnost jakkoli vědět o dětech, které zemřely ještě před tím, než se staly zajímavými z hlediska logiky vedení jiných pramenů (např. pozemkových knih, kde se objevují až tehdy, mají-li nějaký majetkový nárok). Nemohu tedy s autorem sdílet jeho jistotu, že se z manželského páru Markéty a Václava Brychtových všechny děti dožily dospělosti.

I v případě (3d) sestavení dotazníku, kterým se autor snaží zjistit, jaký je vztah mezi (psanou) „historií“ rodu Brychtů a jejím obrazem v (aktivní či aktuální) „paměti“ jeho nyní žijících příslušníků (otázka zcela legitimní a správně položená – uznávám), musím vůči postupům, uplatněným v předkládané práci, vyslovit určité námitky. Předně: Není nikterak vyjasněno, zda respondenti autorova dotazníku *znají* či *neznají* kroniku rodu Brychtů (tj. onu psanou „historii“ rodu), popř., pokud ji *znají* (tj., vědí o ni), zda ji *četli* či *nikoli*. Statistické vyhodnocování vzorku respondentů (s. 54) je dost povrchní. Jednak se čtenář musí jen sám dovědět, že věkem autor myslí aktuální věk v době, kdy respondenti odpovídají na jeho dotazník. Jednak je dost samoúčelné vyčíslovat počty lidí podle toho, jakého dosáhli vzdělání, když je z hlediska věku odpovídajících jasné, že některé z dotazník vyplňujících osob ještě vzhledem ke svému věku nemohly určitý stupeň vzdělání získat. Konečně i vyhodnocení některých odpovědí je povrchní. Např. odpovědi na otázku sedmou (s. 57). Pro to, aby šlo odpovědi na tuto otázku vskutku smysluplně interpretovat, by bylo nutné jejich četnost vázat k věku a pohlaví respondentů.

Konečně – ne-li především – (3e) v práci postrádám rozbor struktury používaného pramene (rodové kroniky) ve vazbě k její výpovědní hodnotě pro řešení otázek, jež si Jan Brychta klade. Kdy např. vznikly zápisy v této kronice (vznikla průběžně, byla v určitých dějinných momentech přepracována...?). Jsou tu např. otázky, zda rozdělení na „generace“ zavádí již sama rodová kronika, nebo až autor této práce? Z jakých typů pramenů čerpal(i) autor (autoři) rodové kroniky? Jak to podmiňuje její informační strukturu? Je vůbec rodová kronika pramenem, nebo spíše sekundární literaturou? Ve vztahu k jaké otázce je rodová kronika „pramenem“ a ve vztahu k jaké „literaturou“ (tj. již zpracováním pramenů)? A tak by šlo pokračovat.

S ohledem na výše řečené musím bohužel konstatovat, že práci doporučuji k *přepracování* (či spíše *dopracování*, neboť její základní půdorys je dobrý). Pokud by její autor trval na tom, že ji chce v tomto termínu státních závěrečných zkoušek hájit, *nemohl bych ji doporučit k obhájení* a musel bych navrhnout její hodnocení jako *nedostatečné*. Jsem však přesvědčen, že nová verze této práce bude hajitelná.

Jan Horský